

Богдан Львов,

кандидат юридичних наук,
заслужений юрист України,
заступник Голови Верховного Суду,
Голова Касаційного господарського суду
у складі Верховного Суду

ORCID: 0000-0002-0820-5364

<https://doi.org/10.37374/2020-37-06>

УДК 347.98+332.021

Актуальні проблеми застосування господарської юрисдикції у зв'язку з формуванням економічної політики України

Господарська юрисдикція справляє все більший вплив на розв'язання теоретичних і практичних проблем у формуванні економічної політики держави. Орієнтуючись на конституційні засади доктринального визначення цих головних критеріїв формування «реального конституціоналізму», особливу роль відіграє галузь господарського права, оскільки її законодавчі механізми безпосередньо зв'язані з економікою, матеріально-фінансовою і природною ресурсною основою, як об'єктами права власності Українського народу [1]. Слід аксіоматично визначити також, що важливим завданням в цій сфері «правового життя» є створення ефективного законодавчо встановленого правового порядку і захисту через судочинство прав суб'єктів господарювання. Таке твердження підсилює актуальність розкриття змісту заявленої теми. Адже також в онтологічному вимірі існують багато інших умов конституційно спрямованих в сферу економіки важелів правового впливу, які передбачені Кон-

ституцією України та законами України. Зв'язок правового порядку з економічною сферою суспільних відносин характеризує його неабияке значення, коли до нього відносяться як до «правового капіталу» при формуванні економічної політики.

Разом з тим, в цьому науково-практичному дослідженні поставлено завдання виявити окремі найбільш характерні для господарського права зв'язки позитивно-нормативного впливу, які характерні для економічної політики держави. Багатогранність цієї проблеми не викликає сумнівів, але її постановка у конструктивно-практичному аспекті вимагає поглибленого вивчення існуючих реалій впливу права на економічну політику.

Спочатку потрібно визначити яким має бути науково-практичний підхід до господарського права, як галузі правової системи України, яка продовжує, на наш погляд, залишатися поза увагою дослідників, якщо у самого суспільства не виникає необхідність визначати її актуальність.

Йдеться про необхідність привернути увагу вчених і практиків до відсутності правової доктрини щодо взаємовідносин з економічною політикою держави, а це свідчить про наявність певного скепсису щодо можливості ефективного впливу правових регуляторів на розвиток економіки суверенної держави. Втім слід відмітити, що господарське право, як ніяка інша галузь права, має підтвердження у досягненні реальних перспектив свого науково-практичного цільового призначення, якщо розцінювати її змістовний розвиток. На наш погляд, господарсько-правова спрямованість безпосередньо не змінює економічну політику, адже для цього є закони і механізми їх реалізації. Це дає ґрунтовні підстави стверджувати, що ця галузь права все більше стає по суті «консолідованим» правом. Це також не заважає поєднувати і проявляти свої інструментальні якості відображення у самій назві. Інші назви галузі права, щодо предмета особливо наближеного до цивілістики, по яких час від часу виникають дискусії за ініціативою деяких занадто персоніфікованих вчених, втрачають змістовну характеристику у пропозиціях перейменувань господарського права на досить спірну назву: комерційне, економічне, торгове право та інші назви, які носять недоречний характер.

Щоб була зрозумілою концептуально позиція, слід відмітити, що в економічній, юридичній та політологічній літературі, аксіологічного змісту проблема права у політиці видалася занадто складною і тому не знайшла свого вирішення або критичної оцінки. Існує аксіоматична позиція вчених про незаперечний вплив політики на галузь господарського права. Традиційно всіма авторами відмічається прерогатива держави створювати правову політику у формуванні законодавства. Тому досить авторитетним стає продовження дискусії, коли пропонується нова оригінальна тема, яка відображає новий підхід від традиційно консервативного повто-

рення загальновідомої теорії впливу політики на право, як констатація політико-правового розуміння цього процесу.

Ідея нормативного підходу до політики вказує на те, що в сучасних умовах спостерігається тенденція, до так званого «турборежиму», у прийнятті нових законів і численних змін та доповнень до них при відсутності системного підходу та обґрунтованих критеріїв, які викликають необхідність конкретизації законодавства органами правозастосування і в першу чергу – судами. Економічна політика, яка має чітко формувати мету і завдання зміцнення економічного базису суспільного прогресу, що відповідає конституційним принципам і цінностям, виходячи із інтересів суспільства, певним чином залежить від органів правосуддя, які розкривають функціональні доміанти господарського і цивільного права. Адже вони спрямовані на суб'єктів права і досягнення економічних результатів при вирішенні конкретних судових справ. При цьому політико-правове значення мають не тільки дефініції, але й узагальнюючі висновки (правові позиції), які мають бути для подальшої судової практики постулатами правозастосування.

З'ясовуючи зв'язок і вплив господарського права на економічну політику, так чи інакше вчені і судді, насамперед, виявляють зв'язок нормативного регулювання в галузях господарського і цивільного законодавства із економічними явищами і черговий раз приходять до висновку, що існуюча юрисдикція органів правосуддя самостійно обирає у правозастосуванні в основному правильні засоби юрисдикції і права при вирішенні спорів, навіть, якщо виникають різні підходи у питаннях – норми якої галузі мають бути застосовані першими із вказаних галузей законодавства. Слід підкреслити, що в судовій практиці склалися достатньо розвинуті, але водночас суперечливі системи правового мислення суддів. Вони постійно знаходяться у стані

сумніву, як правильно обрати для судового дослідження норми конкуруючих галузей законодавства.

Цивільне право не поглинає норми господарського права, адже воно забезпечує публічно-приватні інтереси і знаходяться в межах одного суспільства. Причини виявлення такого характеру проблем виникають навіть при розгляді конституційних скарг Конституційним Судом України, оскільки в інтересах об'єктивного, доказового і всебічного виявлення за обставинами правосуддя, потрібно отримати переконливі науково-теоретичні висновки. В цьому зв'язку, практична юриспруденція потребує самостійного вивчення суспільних відносин у впливі господарського права на економічну політику. Пропонується вказати і підстави, які підтверджують виявлені, насамперед, зв'язки (напрямки) впливу за такою схемою-моделлю правового змісту:

1) застосування господарського права державними органами як учасників широкого спектру правовідносин із самостійно господарюючими суб'єктами (судової практики) – що є алгоритмом їх діяльності;

2) завжди актуальним залишається використання об'єктивних системних висновків (правових позицій) у судових рішеннях, які створюють «правовий капітал» для модернізації законодавчого процесу, а також внесення змін і доповнень до законодавства. Переконливим аргументом є Постанова Верховної Ради України від 4 червня 2015 року «Про План законодавчого забезпечення реформ в Україні»;

3) велику користь для практики законотворення та у збагаченні економічної теорії має виявлення в судових рішеннях ознак для формування нової моделі у правовому забезпеченні розвитку економічної політики держави (сучасної правової доктрини у сфері економіки).

На наш погляд, запропонований послідовно існуючий структурний зв'язок процесуальних стадій виходить із практичних завдань, коли вже

існує достатній емпіричний базис і більшість вчених-цивілістів частково схиляються до такої згоди в сучасний період, коли економічні інтереси диктують правила, що дозволяють опиратися вченим на вже існуючу доктрину соціально-економічної рівноваги інтересів і правильно використовувати цей правовий ресурс у політиці. Вчені переконливо обґрунтовують вказані підходи, зокрема проф. Д. Задихайло у науковій статті «Економічне народовладдя, як сутність правового господарського порядку», пропонує у нашому випадку таку дефініцію: «Економічну політику держави можна визначити як форму реалізації державою власної суверенної влади та відповідних функцій, що організаційно інституціоналізована як особливий тип та процес діяльності... шляхом відповідної корекції змісту правового господарського порядку... з метою забезпечення економічного народовладдя та суверенітету України» [2].

Звісно, оригінальна назва дефініції «економічного» народовладдя ще не знайшла у наукових публікаціях вчених підтримку і має пройти науково-термінологічну експертизу фахівців, насамперед, конституційного права. Але автор слушно привертає увагу до теоретично вагомій ідеї, яку він вважає наділеною практичною перспективою. Її визначення полягає у проведенні «комплексної кодифікації законодавства у сфері макроекономічного державного регулювання національної економіки» [2]. Очевидним поясненням тому, на думку автора, постає розв'язання наступної проблеми. Йдеться про економічну політику, яка поки що не дає суттєвих позитивних зрушень у практичній економіці як результат звуження за останні роки регулятивної функції держави навіть у сферах відносно прибуткової економіки, зокрема у створенні програмних модулів і відмова від методів контролю за дотриманням планових показників у багатьох галузях товарного виробництва, а також оптимізація адміністрування

у сфері ліцензування господарської діяльності за вимогами міжнародних директив Організації торгівлі (ВТО). У сучасному розумінні, вплив судового права, яке має форму регуляторів у правовідносинах, згідно прийнятих судових рішень, може бути пов'язаний із економічною політикою. В свою чергу, цей взаємозв'язок означає, на наш погляд, обов'язок законодавця визнавати судову практику, як правоформуюче зобов'язання суспільного інтересу і відображати його у законах, оскільки господарська судово практика є надійним джерелом інформації, яка підтверджується фактичними обставинами в сфері господарювання. З позицій отримання наукових знань для обґрунтування важливості розробки теорії дієвості із ціннісною характеристикою правових позицій, судово-господарської практики може служити орієнтиром для тих політиків і правників, які вносять свої проекти законодавцю, якщо він сприймає їх при досягненні рівня офіційних пропозицій, коли законодавець розробляє (коригує) економічну політику держави. Особливо корисною для ілюстрації результативності таких відносин, наведемо судову практику, щоб звернути увагу на те, як у касаційній інстанції відбулося, до прийняття Кодексу України з процедур банкрутства, правозастосування судом ст. 17 ЗУ «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»,¹ зокрема, для тих суспільних відносин, коли ця норма засвідчувала, що при наявності виконання кредитних договорів, що завдають збитків боржнику, було право керуючого санацією відмовитися від виконання кредитних договорів, а також договорів, які забезпечують їх виконання. Аналіз свідчить, що таких підстав зараз виникає чи-

мало у судовій практиці. Вони, на наш погляд, мають бути осмислені з позиції нового Кодексу про банкрутство. Але інших причин, необхідних для відмови від виконання договорів законодавцем не встановлено, і тому обґрунтовано на цій підставі, зокрема професором Р. С. Майданником, був сформований у науковому висновку правовий постулат про те, що відмова керуючого санацією від виконання кредитних договорів є правомірною та такою, що повністю відповідає вимогам п. 10 ст. 17 вказаного вище закону і це жодним чином не порушує права кредиторів.² Цей правовий постулат і зараз продовжує нести у собі корисні якості.

Оцінюючи сутність цього прикладу маємо нагоду прямого звернення до судової практики та її врахування для уточнення існуючої економічної політики в сфері відновлення платоспроможності боржників. Для можливості розвитку права наразі виникає наступне методологічне питання. Наскільки у багатьох аналогічних реально подібних юридичних (правових) постулатах, як у наведеному прикладі, вони враховуються законодавцем і включаються до офіційних документів економічної політики пропозиції відновлення платоспроможності господарюючих суб'єктів. Одразу постає додаткове запитання - чи враховує українська правова система інцидентний порядок (якщо він існує) врахування судової практики господарських судів, коли у неї з часом накопичується вагомий емпіричний базис? Нормативна теорія права, на наш погляд, не повинна практично обходити в оцінках велику користь від запровадження механізму впливу без будь-яких адміністративних важелів примусової (обов'язкової) участі господарського права при вирішенні законодавцем

¹ Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» втратив чинність з 21.10.2019 згідно з Кодексом України з процедур банкрутства.

² Див. правові висновки Верховного Суду України у господарських справах. *Правові висновки Верховного Суду України*. 2015. №2. С. 453-459.

взаємозв'язків і використанні постулатів (правових позицій), які перевірені судовою практикою. Щоб «примусити» працювати такий механізм у досягненні мети реальної оцінки економіко-правового життя і відповідного правового регулювання важливо спиратися на прогностичну функцію права, коли вчені-теоретики М. В. Цвік, О. В. Петришин та інші пропонували розробити «матрицю» співвідношення результатів і соціальних цілей (як необхідність створити економічні показники прогресу), щоб була реально відчутна користь правового регулювання на основі економічної політики. Разом з тим продовжує існувати інша точка зору відомого вченого-юриста В. В. Лазарева, який обґрунтував виявлення змісту та ефективності правового регулювання в залежності від результативності правового інструментарія (усіх юридичних засобів, які використовуються у законодавчому процесі у підготовці нормативних та правозастосовчих актів). За його теорією права це означає здатність позитивно впливати на суспільне життя.³

Проте пропонуючи «створити єдиний системний полігалузевий нормативно-правовий комплекс» згаданий вище вчений (В. В. Лазарев) аргументує свою ідею необхідністю застосування «відповідної корекції змісту правового господарського порядку», що передбачає «вплив держави на економічну систему на рівні агрегатних показників її функціонування».

Варто при цьому зазначити, що авторитетні наукові публікації, як правило містять категорії широкого праворозуміння і тому судова практика, визнаючи заслуги вчених, у таких теоретичних розробках більше схильна підтримувати науково-

теоретичні дослідження з конкретних питань, які зумовлюють необхідність подальшого удосконалення господарського законодавства на базі Господарського кодексу України. Саме ця ланка законодавчої діяльності Верховної Ради України, досі залишаються без очікуваних результатів нерозкритими у статті 3 ГК України. Йдеться про такі конструкції, як «організація господарської діяльності», «організаційно-господарські повноваження», «внутрішньо господарські відносини» тощо. Але слід не втрачати пильність, як зазначав науковий експерт – академік В. С. Щербина, коли наука і господарські суди рідше відстоювали свою позицію проти законопроекту «Про основні засади господарської діяльності» від 19 серпня 2008 року, проект якого 11 березня 2010 року відкликано з Верховної Ради України [3]. Цей приклад наведений для ілюстрації доволі показового сприйняття науки і практики, коли суспільство починає розуміти, що Господарський кодекс України як основна ланка у господарському праві має значний потенціал і тому судова практика не ставиться під сумнів, оскільки у статті 5 «Конституційні основи правопорядку у сфері господарювання» розкриваються особливості регулювання, об'єкт і суб'єкти господарювання і господарських відносин. У главі 2 визначені форми і напрямки реалізації державної економічної політики, а також забезпечення захисту прав суб'єктів господарювання та споживачів. Серед цих умов формування економічної політики судова практика ще вагомніше підтверджує, що на наших очах сучасне право у послідовній діяльності господарських судів, їх акти (постанови, рішення) зберігають об'єктивні переваги, оскільки за оцінками більшості вчених і суддів, в основному

³ Такий підхід обґрунтовано конкретизується у науковому висновку професорки О. А. Беяневич стосовно основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування і судового рішення ВГС України від 12.02.2014 у справі №925/1021/13 – Там же – с. 467

склалось логічно обґрунтоване сучасне господарське законодавство, яке поступово доводить свою корисну функцію впливу на економічну політику.

Така спрямованість господарського права, як вже було пояснено по відношенню до економічної політики, має свій власний феномен, притаманний судам. Вони у своїй діяльності незаперечно мають мету отримати правовий результат по справах господарської юрисдикції. Це досягається шляхом застосування вагомих ознак судової діяльності, хоча мають багато нерозкритих важелів, способів і форм конкретизації правовідносин, особливо там, де відбуваються порушення так званої «вільної ринкової економіки» на її новому рівні, що стає тенденцією на шкоду інтересам суспільства. В чому, на наш погляд, має свій прояв судова практика, коли вона здатна, застосовуючи господарське законодавство, зупинити інтервенцію приватних на публічні інтереси, що в іншому напрямку свідчить про ігнорування суспільних інтересів. Адже без участі судової влади це може або завдає колосальних матеріальних збитків державі і суспільству. Ми проілюструємо такі негативні прояви одним доволі вагомим у соціально-економічному вимірі прикладом. У свою чергу виникає можливість подивитися на відповідний рівень ринкових відносин в контексті ролі права у політиці. Для наукових досліджень, судова практика становить великий кладязь практичного матеріалу, особливо для аналізу принципів доктринального значення, коли досягається «повний *Effer utile* (фр.) – принцип, який означає корисний ефект і застосовується в європейському праві як ефективний доказ при його застосуванні» [4].

Проведення дослідження щодо господарського права у зв'язку із економічною політикою обумовлено, насамперед, їх власними внутрішніми закономірностями. Правозастосування господарськими судами норм цивільного, господарського та інших

галузей законодавства звичайно передбачає відповідну сукупність пізнавальних операцій під час судочинства як умови релевантності предмета регулювання. Але при цьому досягається не тільки виявлення реального стану (наявності відповідних норм господарського права, що дозволяє вирішувати господарські спори, захищати публічні інтереси і публічну власність держави, приватну власність, тощо), адже до цього зобов'язує частина четверта статті 13 Конституції України: "Держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом."

Ця правова парадигма в цілому обґрунтовує, на наш погляд, вагому методологічну позицію, а за сутністю конституційно-правовий підхід, який означає, що економічна політика виникає і формується, як системоутворююча категорія і складається із власне публічно-приватних інтересів держави, суспільства і громадян (підприємців) і тому вона живиться відповідно конкретними реаліями економічного життя в суспільстві і державі, в яких не останню роль відіграє судова практика. Вона допомагає створювати єдність права з економічною стратегією і тактикою вирішення соціально-економічних проблем. Саме в цьому, на наш погляд, є підстави виділяти, зокрема, аксіологію господарського права, коли досягається принцип адекватності держави суспільству; принцип пріоритету державної функції й законотворчості; а на цій основі і всієї господарської нормотворчості і реального представництва Верховної Ради України, яка є одним із ключових суб'єктів правової політики, в якій знаходять втілення суспільні інтереси, проблеми і мета забезпечення добробуту народу. Принагідно слід зазначити, що галузь господарського права найбільш релевантно проявляє властивості регулятора економічних відносин, але воно не вичерпується однією лише зовніш-

ньою формально-юридичною стороною. Господарське правосуддя слід розглядати як специфічну за видом державну діяльність, оскільки багато рішень судової практики є реальним відображенням державно-правової і соціальної дійсності, оскільки господарсько-правовий порядок має для інтересів суспільства втіленням принципів, норм і приписів екстропольований на розгалужену інфраструктуру економічної безпеки держави і суспільства, встановлюючи якість впорядкованості економічних відносин із застосуванням норм права закону. Яскравим прикладом дотримання судами правової доктрини ефективного правосуддя в ім'я суспільних інтересів свідчить судовий розгляд справи за позовом колишнього власника «Правекс-банку». Адже у практичному сенсі держава та всі без винятку її інституції мають діяти організовано, на професійній основі. Особливу роль відіграє дієва система господарського правосуддя яка в межах своїх повноважень прагне своїми властивостями діяти в рамках правової законності, активно підтримуючи у суспільстві стан правового порядку. Без перебільшення така характеристика правопорядку виникає, як базова категорія що функціонує в рамках окремої суверенної держави і може бути названа національним правовим порядком.⁴

Разом з тим не можна не визнати, що при поглибленому з'ясуванні проблематики співвідношення права і політики взагалі, що поряд із суб'єктивними ознаками рішень господарських судів, існують й інші об'єктивні передумови, які дозволяють встановлювати існування в актах господарсько-правового судочинства наявність зв'язків між правом і політикою. Вони мають політично некон'юнктурний, позачасовий характер і визначаються у своїй основі специфікою вирішення спорів податкових,

земельних, орендних та інших економічна важливих правовідносин. В цьому аспекті, з певною мірою застереження, можливо стверджувати про виникнення побічно характерних для політичного життя фактичних обставин, які допомагають вирішувати і досить серйозні питання політичного життя.

В той же час, одним із важливих завдань судової практики є забезпечення балансу політичної та економічної влад у відповідності до конституційних постулатів, які спрямовують увагу теорії і судової практики на те, що суміщення в центральних органах виконавчої влади та місцевого самоврядування владних управлінських і комерційних функцій суперечить конституційному принципу економічної системи України. Відмітимо важливу обставину, яка означає, що держава забезпечує розвиток ринкового механізму, не допускає монополізму і тому при вирішенні судової справи суд повинен ні у якому разі не відступати від конституційних вимог - у співвідношенні права і політики, не допустити злиття між ними, коли політична влада візьме верх над владою економічною.

Щоб бути переконливим у цьому питанні, скористаємося судовою практикою, оскільки судова влада на рівні Основного Закону визнана самостійною і незалежною, як рівноправний елемент системи розподілу влад.

Правовий статус судової влади дає можливість у кожній конкретній справі виходити із конкретних обставин і фактичного положення суб'єктів, які звертаються до суду із власним розумінням закону та наявності законних інтересів. Натомість суд вправі проводити власне судове дослідження, осмислювати норму права не у абстракції, а у контексті певних фактичних обставинах того чи іншого казусу. За принципом правової

⁴ Крижановський А. Ф. Доктрина правового порядку в Україні: генезис, сучасний стан і перспективи. *Право України*. 2013. №9. С.237-240

визначеності завжди перед суддями стоїть завдання пізнання загальної норми із застосуванням принципу перевірки на конституційність. При цьому відбувається виявлення того елемента судової практики, що означає творче осмислення соціально-економічного буття - питань фактів у єдності з питаннями права (співвідношення закону і Конституції.) Таким чином, відбувається процес досягнення результату нормативного тлумачення, поки проходить осмислення норми (закону), яка тлумачиться судом, виходячи із положень Конституції, а також рішень і висновків Конституційного Суду України. Разом з тим важливо підкреслити, що в такий спосіб суддя (суд) уникають наражатися на помилку, коли застосовується тільки судова «інтуїція очевидної реальності». При заявлених заперечень учасниками позовного провадження щодо виходу за межі тексту норми, яка є орієнтиром законності обставини справи у господарському та інших видах судочинства стають конкретні факти, які підлягають аналізу судом, можуть не охоплюватись буквальним текстом норми закону і тому суд вправі стверджувати, що за змістом нормативного положення законодавець не мав їх на увазі, не міг передбачити всі обставини застосування правової норми. За таких умов, питання про наявність власного правового переконання, власної позиції суддів не варто отожнювати із питаннями суддівського правозастосування, що іноді може отримувати форму судової правотворчості. Наразі важливо відмітити, що поглиблений аналіз кожної судової справи не повинен приводити до заперечення закону і режиму законності. Навпаки, він повинен бути відображенням застосування методології реалізації політики держави, поки в реалізації закон (норма) не може детермінувати рішення судді, яке побудовано на об'єктивних, всебічно досліджених висновках конституційності і справедливості, коли суддя здатний іноді бути «мудріше

законодавця». Саме прикладом системного підходу, виявлення ознак неконституційності окремих положень закону у суддівському правозастосуванні, коли суспільні відносини в сфері економіки та господарювання розвиваються значно динамічніше, ніж у інших галузях права, а судові постанови у нових життєвих обставинах не тільки вирішують конфлікти між суб'єктами правовідносин, але й мотивують оціночні висновки суду, розкривають формально-юридичну і фактичну силу права, усуваючи помилкові уявлення у застосуванні закону.

Беручи до уваги важливі принципи у вирішенні питання правонаступництва за борговим зобов'язанням суб'єкта господарювання, який раніше використовував цілісний майновий комплекс, Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду прийняв Постанову від 20 грудня 2018 року у справі 910/5082/18, у якій відмовив у задоволенні заяви про заміну правонаступником боргових зобов'язань. Касаційний господарський суд зустрівся з таким випадком, коли економічна політика держави була спрямована на охорону прав власника цілісного-господарського комплексу, який раніше у правовідносинах спірного характеру використовував майно (володів або користувався ним).

На підтвердження такого підходу у застосуванні статті 22 Закону України від 02.06.2012 року «Про теплопостачання» (у чинній редакції від 01.07.2019) законодавець передбачив, що у разі «якщо суб'єкту господарювання надано в користування (оренду, концесію, управління тощо) цілісний майновий комплекс (індивідуально визначене майно) з виробленням теплової енергії, такий суб'єкт стає правонаступником за борговими зобов'язаннями з оплати спожитих енергоносіїв та послуг з їх транспортування і постачання, що виникли у суб'єкта господарювання, який раніше використовував зазначене майно (володів або користувався ним)».

За смислом цитованого за Постановою Касаційного господарського суду положення із вказаної норми, позивач ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз» України повернув цілісний майновий комплекс власнику (територіальні громади міста Києва, яку представляє Київська міська рада) попереднім користувачем (публічним акціонерним товариством «Київенерго») у зв'язку з припиненням дії угоди, на підставі якої попередній користувач володів та користувався господарським комплексом. В подальшому комплекс був переданий власником у володіння та користування іншому суб'єкту господарювання - комунальному підприємству «Київтеплоенерго». Тобто, суд не міг не побачити, що мали місце обставини, за яких кінцевим власником юридичних осіб - попереднього та наступного користувачів цілісного майнового комплексу є різні особи.

За таких обставин, здійснення правонаступництва на підставі вказаної частини третьої статті 22 Закону України «Про теплопостачання», звичайно мало своїм наслідком перекладання тягаря сплати боргів іншої особи - попереднього користувача цілісного майнового комплексу на нового користувача, який не може нести відповідальність за неефективне використання об'єктів теплопостачання конкретним суб'єктом господарювання - попереднім користувачем комплексу, який відповідно до статті 42 Господарського кодексу України здійснює господарську діяльність самостійно, ініціативно, систематично та на власний ризик з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Покладення статтею 22 Закону України «Про теплопостачання» обов'язку суб'єкта господарювання приватної форми власності на орган місцевого самоврядування (в тому числі через створювані ним комунальні підприємства) сплатити боргові зобов'язання (в тому числі похідні

зобов'язання у вигляді відповідальності за неналежне виконання основного зобов'язання) без передачі кореспондуючого цьому борговому зобов'язанню права вимоги до споживачів теплової енергії призводить до покращення майнового стану (збагачення) попереднього користувача тобто ПАТ «НАК Нафтогаз України» за рахунок нового, та, водночас, покладає на нового користувача та особу, яка здійснює управління таким суб'єктом, тягар відповідальності за борги іншої особи.

Оцінюючи вказані обставини, Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду встановив, що на Комунальне підприємство «Київтеплоенерго» поза волею останнього у такий спосіб покладений надмірний тягар відповідальності за борги іншої юридичної особи.

За таких обставин суд дійшов висновку, що поширення положень частини третьої статті 22 Закону України «Про теплопостачання» на відповідні правовідносини матиме наслідком протиправне позбавлення органу місцевого самоврядування права розпорядження своєю власністю, а отже економічна політика має спрямовуватися на правовідносини з порушенням принципу рівності та пропорційності, а отже суперечить положенням частини 4 статті 13, частин 1 та 4 статті 41, частині 2 статті 61 Конституції України.

Таким чином, у розгляді справи суд дійшов висновку, що норма закону, яка є суперечливою, не відповідає принципу верховенства права та Конституції України, не підлягає застосуванню. Верховний Суд дав конкретну відповідь щодо необхідності ввести механізм верховенства конституційного правопорядку стосовно порушення попереднім користувачем основного зобов'язання відповідно до договору, що також у цьому випадку повернення цілісного майнового комплексу по виробленню теплової енергії з користування публічного акціонерного товариства «Київенерго» власнику, яким у цьо-

му випадку є органи місцевого самоврядування (Київська міська рада) в особі створеного нею комунального підприємства, якому передано таке майно, такий власник позбавлений права відмовитися від експлуатації такого об'єкту, що свідчить про відсутність волевиявлення власника чи нового користувача комплексу на прийняття боргів попереднього власника.

Підсумкові висновки Верховного Суду і його правові позиції підтверджують, що для формування нових підходів до економічної політики держави неабияке значення мають акти господарського правосуддя і це очевидно впливає із остаточно-конкретних судових рішень Касаційного господарського суду, які за принципами правової визначеності та справедливого встановлення індивідуальної відповідальності відображають застосування загального принципу верховенства права. Отже, норми, закріплені в статті 22 Закону України «Про теплопостачання» є такими, що не містять чітких та зрозумілих формулювань, є суперечливими з іншими нормами чинного законодавства, не відповідають принципам верховенства права та Конституції України.

Верховний Суд, перевіряючи критерії отримання обґрунтованих оцінок і висновків, відмітив, що, зокрема, суд апеляційної інстанції дійшов правильного висновку про те, що норма, закріплена в частині 3 статті 22 Закону України «Про теплопостачання», не підлягає застосуванню до даного спору у вирішенні питання правонаступництва відповідно, оскільки суперечить її застосуванню, як елементу верховенства права. При цьому, суд апеляційної інстанції встановив, що суб'єкт права комунальної власності виступив відповідачем з інших підстав для правонаступництва, ніж це визначає частина 3 статті 22 Закону України «Про теплопостачання».

Відповідно до частин 1, 2 статті 11 Господарського процесуального

кодексу України кожний суд при розгляді справи керується принципом верховенства права, він обґрунтовано має розглядати кожну справу відповідно до Конституції України, законів України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Частиною 6 цієї статті 11 Господарського процесуального кодексу України передбачено, що якщо суд доходить висновку, що закон чи інший правовий акт суперечить Конституції України, суд не застосовує такий закон чи інший правовий акт, а застосовує норми Конституції України як норми прямої дії.

Аналіз судового рішення дає підстави визначити в ньому ознаки важливого правового явища. Адже верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенства права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем українського суспільства. Всі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України.

Як вбачається, в одній із доповідей Венеціанської комісії «Про верховенство права» була підкреслена одна особливість, що складовими верховенства права є обов'язковість зрозумілості, ясності та передбачуваності положень закону та обов'язковість у реалізації владних повноважень відповідно до закону, справедливо та розумно.

Таке розуміння права не дає підстав для його ототожнення із законом, який іноді може бути і неспра-

ведливим, у тому числі обмежувати свободу та рівність особи. Справедливість - одна з основних засад права, є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів вправа. Зазвичай, в конституційному праві справедливість розглядають як властивість права, виражену, зокрема, в рівному юридичному масштабі поведінки й у пропорційності юридичної відповідальності вчиненому правопорушенню. Справедливе застосування норм права - є передусім недискримінаційний підхід, неупередженість (пункт 4.1 рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 №15-рп/2004).*

Враховуючи проведений аналіз, слід підкреслити, що Касаційний господарський суд перед цим цілком правомірно зазначив у своїй постанові, що суд апеляційної інстанції, встановивши факт того, що положення частини 3 статті 22 Закону України «Про теплопостачання» суперечать, у разі їх застосування, Конституції України і тому цілком правомірно не застосував зазначену норму до спірних правовідносин. Це дає підстави стверджувати, що при вирішенні питання правонаступництва відповідача слід виходити з огляду на наявність у суду надавати пріоритет такому праву, передбаченому час-

тиною 6 цієї статті 11 Господарського процесуального кодексу України.

1. Питання вдосконалення законодавчого регулювання господарських суспільних відносин охоплює широкий спектр проблем, зокрема, питання концептуального характеру пов'язаного із впливом господарського права на формування і розвиток нової економічної політики.

Динамізм розвитку галузі господарського права і законодавства залежить від господарського судочинства, оскільки суди підтверджують своїми рішеннями пріоритетність господарського законодавства, що конкретизує роль держави, зокрема у визначенні шляхів, напрямів і правових засобів становлення і розвитку економіки, формування національного ринку землі та впорядкування земельних відносин.

2. Господарський механізм в Україні є визначальним і типовим для держави, яка обрала шлях побудови стабільної економіки з механізмом утвердженості конституційно-правових цінностей, вирішення нагальних питань управління економікою. Проблема подальшого розвитку судового контролю за втіленням принципів верховенства Конституції України і верховенства права набуває все більшого значення як теоретичного, так і практичного спрямування.

Список використаних джерел

1. *Селіванов А. О.* Критический анализ влияния политики на конституционное право. Сборник материалов международной научной конференции (Москва, 28 – 30.03.2012 г.) / отв. ред. проф. Авакьян. М.: Юрист, 2005. 719 с.
2. *Задихайло Д. В.* "Економічне народовладдя" як сутність правового господарського порядку. Правова доктрина – основа формування правової системи держави : матеріали Міжнар. науково-практичної конф., присвяч. 20-річчю НАПрН України та обговоренню 5-томн. монографії "Правова доктрина України"(Харків, 20–21 листоп.). Х., 2013. С. 471.

* Рішення, Конституційний Суд, від 02.11.2004, № 15-рп/2004 «У справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання)»

3. *Щербина В. С.* Деякі проблеми удосконалення господарського і господарського процесуального законодавства. Вибране. Зб. Статей. К.: Вид. Ліра. К, 2015. С. 451.

4. *Пауло Пінто де Альбукерке.* Окрема думка. Шлях до справедливості / переклад з англійської та французької В. А. Капліної. Харків, 2020. С. 258-259.

Львов Б. Ю. Актуальні проблеми застосування господарської юрисдикції у зв'язку з формуванням економічної політики України

У дослідженні проблем пошуку зв'язків, взаємозалежності і обґрунтування впливу господарського права на економічну політику держави проявляється позиція автора, який обрав критеріями предметної характеристики цього явища судову практику правозастосування господарськими судами законодавства.

В цій публікації автора проводиться правова думка про те, що в сучасному політичному житті важливо замислитись над тим, як право повинно впливати на досягнення в ринкових умовах соціально-економічних результатів в країні, а це пов'язано із правовим регулюванням, насамперед, економічних відносин, системного підходу до формування господарського законодавства України.

Ключові слова: господарське право, правовий порядок, судочинство, господарські суди, підприємницька діяльність, ефективне законодавство.

Львов Б. Ю. Актуальные проблемы применения хозяйственной юрисдикции в связи с формированием экономической политики Украины

В исследовании проблем поиска связей, взаимозависимости и обоснования воздействия хозяйственного права на экономическую политику государства проявляется позиция автора, который избрал критериям предметной характеристики этого явления судебную практику правоприменения хозяйственными судами законодательства.

В этой публикации автора проводится правовая мысль о том, что в современной политической жизни важно задуматься над тем, как право должно влиять на достижение в рыночных условиях социально-экономических результатов в стране, а это связано с правовым регулированием, прежде всего, экономических отношений, системного подхода к формированию законодательства Украины.

Ключевые слова: хозяйственное право, правовой порядок, судопроизводство, хозяйственные суды, предпринимательская деятельность, эффективное законодательство.

Lvov B. Actual problems of application of economic jurisdiction in connection with the formation of economic policy of Ukraine

In accordance with the methodology of the study of problems of connection search, interdependence and substantiation of the influence of business law on the economic policy of the state, the position of the author, who chose the criteria of subjective characterization of this phenomenon, is the case law the enforcement by economic courts of law. After all, the scientific and practical analysis makes it possible to explain the relationship between jurisprudence and the legal regulation of economic (economic) relations, when the question of business law, as an independent branch in the system of economic relations of economic entities, continues to be debated. Attention is paid to the role of the institutions of state power, which directly or indirectly indicates the formation

of state policy. In this publication, the author takes the legal view that in modern political life it is important to think about how law should affect the achievement of market-based socio-economic results in the country, and this is due to the legal regulation, first of all, economic relations, systematic approach to the formation of economic legislation of Ukraine.

1. The issue of improving the legislative regulation of economic social relations covers a wide range of problems, in particular the question of conceptual nature associated with the impact of business law on the formation and development of new economic policies.

The dynamism of the development of the field of economic law and legislation depends on the economic judiciary, as the courts confirm in their decisions the priority of the economic legislation, which specifies the role of the state in determining ways, directions and legal means of economic formation and development, formation of the national land market and regulation of land relations.

2. The economic mechanism in Ukraine is decisive and typical for a country that has chosen a path to build a stable economy with a mechanism for establishing constitutional and legal values, addressing urgent issues of economic management. The problem of further development of judicial control over the implementation of the principles of the Constitution of Ukraine and the rule of law is gaining importance both in theory and in practice.

Key words: business law, legal order, litigation, commercial courts, business activity, effective legislation.